

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Горбатенко Володимир Павлович,
доктор політичних наук,
професор, заступник директора
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького

**ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ВОЛИНІ**

Бортнікова А. В. Державна влада та місцеве самоврядування на Волині (кінець XIV – середина XVII) [Текст] : монографія / Алла Василівна Бортнікова. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 552 с.

Процес становлення України як сучасної європейської держави багато в чому обумовлений історико-культурним чинником, а також характером процесів глобалізації. Нові соціальні відносини, детерміновані попереднім досвідом, створення ефективних механізмів включення соціальних груп та індивідів в соціально-політичні процеси, неможливі без усвідомлення історичного контексту формування соціально-економічних, політичних, державно-правових та інших відносин.

Книгу присвячено малодослідженій проблемі вітчизняної історії – організації державної влади та місцевого самоврядування на Волині від кінця XIV до середини XVII ст. Вивчення історії органів влади регіону саме в цей період допомагає з'ясувати особливості становлення і розвитку правових підстав та організаційних можливостей центральної і місцевої влади, ієрархію та динаміку змін керівного складу урядовців, їхні повноваження і функції, систему самоврядування в містах, механізми відносин верховної та місцевої влади тощо.

Формування системи управління на Волині проходило в умовах боротьби литовських князів і польських королів за володіння волинськими землями, ліквідації тут удільної системи та входження цих територій до складу ВКЛ. Увагу автора зосереджено на організації верховною владою системи управління на місцях, формування її структури у визначений період. При цьому враховано долитовські традиції організації влади й відстежено їх динаміку. Законодавчою основою діяльності верховної і місцевої влад до прийняття Литовського статуту 1529 р. слугували привілеї Волинській землі великих литовських князів і польських королів.

У роботі досліджено розвиток ремісництва й торгівлі у волинських містах, загалом їх соціально-економічне становище, оскільки міста були центрами адміністративного управління землею, у них сконцентровано інститути державної влади, ішов процес інституалізації міського самоврядування. Процеси централізації, які прийшли на зміну феодальній роздробленості й удільній системі господарювання, супроводжувалися запровадженням у містах магдебурзького права. Увагу автора зосереджено на становленні та особливостях функціонування цього права у великокнязівських і королівських містах Луцьку та Володимирі, а також у приватновласницьких містах Ковелі й Острожці. На основі аналізу судової практики у волинських містах з'ясовано структуру судових органів, їх субординацію, стан правової самосвідомості їх населення.

Не претендуючи на всебічне дослідження проблеми, автор визначив для себе завдання проаналізувати максимум джерел з означеної проблеми, відстежити процес становлення органів влади на Волині в контексті тогочасного соціально-економічного, політичного розвитку та міжнародних обставин, порівняти управління в окремих містах ВКЛ і Речі

Посполитої, з'ясувати причини їх відмінностей, показати роль традицій, сформованих у досліджуваний період, а також показати відмінності в організації функціонування місцевого самоврядування в містах різного підпорядкування.

Пропонована читачам монографія написана за опублікованими й неопублікованими джерелами, які зберігаються в архівосховищах. Основу джерельної бази дослідження складають документи колекції Литовської метрики. Їх доповнюють матеріали гродських книг Луцька та Володимира, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України (м. Київ), документи Державного архіву Волинської області, матеріали таких видань, як «Акты Западной России», «Акты Южной и Западной России», «Архив Юго-Западной России», «Архів Сагушків», інші збірники документів.

Волинь як частина Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтського, а з 1569 р. – Речі Посполитої, була своєрідною транзитною територією щодо сприйняття і наслідування західноєвропейської духовної та матеріальної культурної спадщини, оскільки розташувалася на перетині між європейською Польщею і Князівством усієї Русі, майбутнім Російським царством. Західноєвропейська культура засвоювалася в князівстві Литовському й на Волині на ґрунті староруської культурної традиції, тому вивчення історії Волині в контексті загальної історії Центральної і Східної Європи має велике значення для розвитку філософії та теорії історичного процесу.

Дослідження означеної проблеми дає змогу мати більш повне та об'єктивне уявлення про характер міжнародних відносин у цьому регіоні, відкриває шлях до розуміння ролі сусідніх держав, насамперед Польського Королівства, у політичному розвитку ВКЛ загалом і Волині зокрема. Конфлікти й війни з Польщею, Князівством усієї Русі, Золотою Ордою, які відбувалися і на теренах Волині, крім руйнівних наслідків, сприяли консолідації сил у боротьбі з ворогом, зміцненню обороноздатності Волині, приносили сюди й новий досвід самоорганізації внутрішнього життя та міжнародних відносин.

Рецензовані матеріали дозволяють звернути увагу на новизну авторських підходів, а з іншого боку – визначити деякі дискусійні питання та спрямувати інтерес автора на подальше дослідження багатопланового процесу вивчення історичного досвіду становлення української державності, зокрема особливості формування соціокультурного простору життєдіяльності людини, який би відповідав новим умовам її соціалізації.

Позитивною ознакою рецензованих матеріалів є безумовно висока наукова культура рецензованої книги та обрана автором методологія викладення матеріалу. Специфікою обраного А. В. Бортніковою дослідження є його інтегративний характер, що виявляється в поєднанні положень різних гуманітарних дисциплін: історії, соціології, політології, психології, правознавства, історії політичних та правових вчень, культурології та інших, а також в застосуванні інтегративної методології при викладенні матеріалу. При цьому треба зазначити, що автор використовує сучасний методологічний інструментарій в межах міждисциплінарного підходу – системний, структурно-функціональний, історико-логічний, порівняльний та інші методи, що дозволяє виконати мету дослідження – здійснити аналіз історії становлення та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування на Волині періоду Середньовіччя та раннього Нового часу.

Видання, яке ґрунтується на широкій джерельній базі, буде корисним для поглибленого вивчення соціально-політичної історії не лише Волині, а й України загалом, оскільки події, що відбувалися в цей час у краї, висвітлено в контексті міжнародних суспільно-політичних процесів.